

ԵՐԵՒԵԼԵՆԻ ԴԵՐ

ԱՅԼԱՐԱՆԱԿԱՆ

Ամիսը երկու անգամ կը հրատարակուի 15ին եւ վերջին :
Վեցամսեայ գինն է 40 դահեկան կանխիկ :
Մեկ քիւի՞ն
Ուզողը կրնայ ստորագրուիլ, 4.-Պօլս Մերձանը Պ. Յ.
Մարգարեանի գրատունը :
Գրգար աղասի խանը վերի յարկը Թ. 5 Խմբագրի սենեակը :
Ստորագրութիւնը Յաւիս 15 առօրի քիւեն կսկըսի :

Ո եւ ի՞նչ Ազգային լաիաւոր ծանուցում մը ձրի կը հրատարակուի :
Հանձնակցն լանու մը համար բլրալու ծանուցումներուն համեմատաբար սակարկութիւն կըլլայ :
Իւր նպատակին յարմար եկած ստորագրեալ նամակներն ու յօդուածները կընդունուին, եւ ուզեն հե տասողանշով ալ կը հրատարակուին :

15. ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ

Ա. ՏԱՐԻ 1860.

ԹԻԻ 5

Ինչպէս որ Ուկրաինեայ ծովը փոթորկեալ
ատեն սոսկալի երկիւղ մը, սարսափ մը կը պատ-
ճառէ բոլոր նաւորդաց, այսպէս ալ անպատմելի
զուարճութիւն մը կը պարզուէ անոնց կատար-
եալ խաղաղ ժամանակը :

Եւ դարձեալ ինչպէս բաւական մեծութեամբ նաւ մը՝ բազում ճամբորդ մէջը լեցուած՝
նոյն ահագին ծովու վրայ ճամբորդութիւնը ը-
լած ատեն, անակնունչի վայրկեաններու մէջ
յանկարծահաս ալեկոծութիւններու հանդի-
պելով՝ երբեմն մեծ վտանգներու մէջ ինկած,
նաւապետէն սկըսեալ մինչեւ ստորին ճամբորդը
յուսահատութեան մէջ թաղուած՝ ալ նաւը
ընկզմելու աստիճանի հասած՝ ու նաւորդաց
բոլոր ջանքերը հատած առեն, յանկարծ Երկ-
նային ամենամեծ օգնութիւն մը հասնելով
նայիս մէկէն այն ապստամբ ծովը կը հանդարտի,
նաւը վտանգէն կ'ազատի, նաւապետն ու նա-
ւորդքը նոյն ատեն կը քաջալերուին, կը զօրա-
նան ու այնպէս կը ջանան նաւը իւր նաւահան-
գիւտը ուղղելու, և վերջապէս կը հասնին : Ո՛հ,
ի՞նչ աննկարագրելի ուրախութեան վայրկեան
մըն է այն խուռն բազմութեան ազատելոց՝ երբ
այնքան վիշտ, նեղութիւն, տառապանք, սար-

սափ, երկիւղ քաշելէն յետոյ, վերջապէս զերեւը
ցամաք երկրի մը վրայ կը գտնեն, ուր որ իրենց
համար մեծամեծ ու անհատնում բարիքներ կը
բուսնին :

Հապա ո՞րքան ուրախութիւն է արդեօք
այն երկրին, այն քաղքին մարդասէր հայեցո-
ղացը՝ որոնք ի հեռուստնաւուն ընկղմելու վը-
տանգները դիտելով՝ առանց օգնութիւն մը
ընել կարողանալու, հայեցողութեամբ միայն
անմխիթար ցաւակից կ'ըլլային անոնց, ու հիմայ
առանց մէկ փնտսու ազատած, իւրեանց հետ մէկ
տեղ պիտի վայելէն այն անդորրութիւնը, զոր
քիչ մնաց պիտի կորսնցունէին իրենց աչացը
տեսութենէն Եւ արդ դարձեալ աչքեր-
նիս Հայ Ազգին վրայ, ու մասնաւոր դիտողու-
թիւն մը ընենք անոր անցեալ ու արդի վիճա-
կին վրայ, զոր սկիզբէն մինչեւ կործանման թա-
գաւորութեանց՝ իբրեւ ովկիանոս ծով մը՝ եր-
բեմն (ազգատեաց թելադրութեամբ ծաղած)
քաղաքական սոսկալի յուզմունքներով, ահարկու
պատերազմներով, խառնամուռն աղմուկներով
խռովուած ատեն, բովանդակ Հայ սերունդին
մեծ վախ մը, շեղութիւն մը, սարսափ մը, ևս
առաւել անպատմելի կսկիծ մը կը պատճառէր

նմանապէս երբեմն յանկարծ (Ազգասիրաց անձնանուէր անխոնջ ջանաւորը) նոյն սերունդին միաբանական ոգին արթնցած, Հայրենական սերն արծարծուած, Եստուածական խաղաղութիւնընդ իրենց մէջ կատարելապէս հաստատուած ատեն, բոլոր Հայաստանի պանծալի և զուարճալի հանդիսատեղի մը ձևացած, համայն Ազգաց դիմացը երևելի ու նախանձելի տեսարան մը կը ներկայանար Եւ դարձեալ յետ թագաւորութեանց հինգ հարիւր տարիէ ՚ի վեր, իբր բաւական մեծութեամբ նաւ մը, միակերպ փոթորկեալ, խռովեալ, յուզեալ, երբեմն հալածեալ, անարգեալ, արհամարեալ, ցրուեալ բաժանեալ, ատեն ատեն սակաւիկ մի խաղաղեալ, բայց յանկարծահաս պժգալի դէպքերով նորանոր ալեկոծեալ, շրթեալ, յուսահատեալ, և կորստեան վերջի վայրկեանը հասեալ, վերջապէս . . . վերջապէս 1860 տարւոյն, օգոստոս 25 ին հինգշաբթի օրը առաւօտուն, Երարտեան հորիզոնին վրայէն ծագած Երփոյն շնորհիւր, և նորահաստատ Մաւապետին, Ղեկավարին ու Մաւապետեաց քրտնաջան աշխատութեամբն ու խոհմեկաւազարութեամբը, այնքան ժամանակէ ՚ի վեր փչած հոգեւոր հովերուն արդէն դադարուած՝ ու փոխարէն քաղցր և զովացող հով մը շնչել սկսած ըլլալովը, նոյն օրը ժամը ութին ատենները Հայոց Ազգին Տաճկաստանի մասը իբրև ալեկոծուած նաւ մը, իւր ազատութեան նաւահանգիստը, խալիքն ներկայ և ապագայ խաղաղութեան, անդորրութեան, միութեան կեդրոնը անվնաս հասաւ ու հանգստացաւ : Եւ նոյն ատեն անմիջապէս Մաւապետէն սկսեալ բոլոր հոն գտնուող միահամուռ եղած բազմութիւնը՝ Ներկային ժամանակաւոր, և Ներկային յաւիտեական երջանկութիւն պարգևող սիրոյ և խաղաղութեան գինովը լցեալ բաժակներով սկսան արբենալ և զմայլել

Եւ անոնք որ նախընթաց օրերը ՚ի հեռուստ կը դիտէին անոր փառաբան ընթացքը, և առանց մէկ օգնութիւն մը ընել կարողանալու, սրտի ցաւօք միայն հանդիսակից եղած էին : այժմ տեսնելով առանց մէկ փոքրիկ փաստաւորտած և իւր փափաքելի կայանը հասնիլը ու այս պատահութեամբ միակամ, միասիրտ կատարուած խնդութիւնները, իրենք ալ չափազանց խայտալերով, ցնծացեալ սրտով, ուրախալի աչքով, խաղաղ ոգով, անկեղծ սիրով

կը փութան, կը վազեն, կ'աճապարեն, որպէս զի մասնակից ըլլան անոնց ուրախութիւններուն՝ ոմանք սրտով և ոմանք գործով

Եւ իրաւամբ յարգելի ժամանակ, երջանիկ Օր, և սքանչելի Ղար մը Հայոց համար : Երգ մինչև աստ կարծեմք այսբանական ձևով մը բաւական հասկըցողիք մեր խորհրդածութեան նպատակը՝ թէ ուր տեղեր կը հայի, ուստի հարկ կը համարիմք մեզի որ ասկէ ետքը պարզապէս խօսիմք, որպէս զի նախընթաց թուով քրած խոստմունքնիս կատարած ըլլամք :

Յայտնի է թէ մեր ազգը սկիզբէն ՚ի վեր խաղաղութիւնը կը սիրէ, միութիւնը կը յարգէ, միաբանական սէրը կը պատուէ, և ասոնց երեքն ալ ՚ի ծննդէնէ արեանը հետ խառնուած՝ յատկացեալ բնութիւն մը եղած է :

Սակայն դիտեմք որ մեր այս խօսքին վրայ շատերը դարմանք պիտի ցրցունեն, կարելի է պիտի խնդան կամ դժկամակին, ինչու որ այն պիտիներուն դիմաց՝ Հայոց ազգը անհանդարտ, անմխաբան, սերնատեաց՝ մանաւանդ անխորհուրդ համարուած է, բայց հոգ չէ, և չէ այնպէս, այլ մեր ըսածին պէս ըլլալուն բազում վկայութիւններ ունիմք ցրցունելու, և յարմար ատեն մը այս գովելի բնաւորութիւններուն վրայ ընդարձակ պիտի խօսիմք ընդդէմ հին և սխալ կարծեաց : Սակայն այս դրութեան հետեւորեն, այժմէն այսքան միայն կ'ըսեմք թէ՝ այս իրենց այնպէս համարուած կարծիքը այնքան իրաւացի և ճշմարիտ է, որքան իրաւացի և ճշմարիտ է ելլել ըսել թէ՝ Հայերը ՚ի բնէ կոյր են, կաղ են, սապատողն են :

Մենք Հայ Ազգը ճանչցեր եմք թէ՝ ուր տեղ որ խաղաղութեան ձայնը կը հնչուի՝ առանց արտաքոյ արիւն մը խառնուած, կամ առանց ուրիշներէ պղտորուած, և կամ առանց այլ և այլ բարեկամ կարծուած ազգաց հետ միամտաբար սերտ յարաբերութիւն մը ունեցած բուն Հայ, ՚ի սրտէ Հայ, նախնեաց առանց զութեանց իսկ և իսկ հետեւող ճշմարիտ Հայ ժողովուրդը առանց անտեսելու հոն կը վազէ : Եւ իցէ Ազգային կամ Արօնական նպատակը իրողութեան մը վրայ ընդհանուր միութիւն ըլլալ հարկաւորի, անմիջապէս սիրով կ'աճապարէ այն կեդրոնը հասնելու :

Եւ ՚ի հարկէ խաղաղութեան ձայնին վաղող, միութեան մը կեդրոնը հասնելու փափաքող ժողովուրդ մը, անշուշտ իւր սրտին մէջ

բանը . . .
— Եյս ինչէն, և ինչ հակասական գործ:
Օարմանալու բան — Զէ, ոչ զարմանալու
և ոչ ալ հակասական բան մըն է, այլ ահա ըսած
ներս կերպով մը ապացուցանելու յայտնի մէկ
նշան մը:

Յայտնի է թէ վերը ըսեր էինք որ՝ «Մեր
Ազգը խաղաղութիւնը կը սիրէ, միութիւնը կը
յարգէ, միաբանական սէրը կը պատուէ, վասն
զի՞նչ ծննդէնէ յատկացեալ բնութիւն մը եղած
է»։ Ուրեմն ոչ այս օրուան եղածը, և ոչ անց-
եալ օրուանը զարմանալու բան մը կամ հակա-
սութիւն մը պիտի համարուի, այլ թէ իւր բը-
նութեանը յարմար տեսնուած գործ մը։ Իհար-
կէ անցեալին մէջ այս ոգին մասամբ իւրիջ չի
տեսնելովը հեռացաւ, վասն զի հակառակ էր
բնութեան, իսկ այսօր լսելովը պիտի վազէր,
տեսնելովը պիտի մօտենար և ի գործ ածէր,
քանզի բնութեան իսկ և իսկ յարմար դտած էր։»

Եւ ստուգիւ Հայ հասարակութեան այն
օրուան ցրցուցած չափազանց շարժումն ու ե-
ռանդը ոչ այլ ինչ էր՝ միայն թէ օրերով, շա-
բաթներով լսուած, ու վերոյիշեալ կերպիւ պատ-
րաստուած Սահմանադրութիւնը՝ նոյն օրը ա-
չօք տեսնել, մտադրութեամբ քննել, և եթէ
իրենց փափաքին համեմատ՝ այն երեք Հայկա-
կան ոգին անոր մէջ ամփոփուած տեսնուի՝ ան-
միջապէս ընդունիլ և ստորագրել էր։ Ինչպէս
իրօք ալ դիտեցին, մանրամասնաբար քննեցին,
և ամենայն կերպիւ՝ թէ անոր ամբողջութեա-
նը և թէ զայն ներկայացնող հոգւոր և Մարմ-
նաւոր պաշտօնատեարց սրտին մէջ այն կատարե-
լութիւնները հաստատմաւ գտնելով՝ հոգւով և
մարմնով յափշտակուեցան, սիրով ընդունեցին,
և իրենց այս ընդունելութիւնը յօժար կամօք
իւրեանց ստորագրութեամբ հաստատեցին։ Եւ
անոր շատապաւ գործադրութեանը համար՝ ամեն
Հայ անհատ իւր սրտին մէջ հաստատ ու խա-
ռաջադրութիւն ըրած՝ և այնու իրենց վրայ
պարտ ու պատշաճ եղածներուն յանձնառու ե-
ղած՝ ուրախութեան տաղաղակներով արձակուե-
ցան այն տեղէն, ու աղջասիրաբար բաժնուե-
ցան մէկմէկէ . . . Թէպէտ և արձակուեցան
բաժնուեցան անկէ, բայց Սահմանադրութեան
արդի և ապագային յառաջ բերելու անթիւ բա-
րիքներուն, և այն օրը տեսնուած Խաղաղու-
թեան, միութեան ու սիրոյ երևոյթներուն վը-
րայ սրտերնին կապուած՝ ալ չէին կրնար անտար-

բեր կենալ, ինչպէս ցայս վայր կեցեր էին, չէին
կրնար այնուհետեւ հրաժարիլ Ազգային ու ինչ
գործողութիւններէ՝ ինչպէս որ առաջները հը-
րաժարեալ էին. չէին կրնար « ինչուս պէտք է »
ըսել, որ մինչև այն վայրկեանը կ'արտասանէին,
չէին կրնար ալ « Հասարակութիւնը ո՞վ է » ը-
սելու՝ որ երբեմն կըսէին, չէին կրնար ըսել թէ՝
« Ես աղջ չեմ », ինչպէս որ շատերը կըսէին։
Վերջապէս չէին կրնար այս անգամուան դրած
առաջադրութիւննին՝ արդեամբ չի կատարել,
ինչպէս շատ անգամ անփոյթ կըլլային։ Որովհե-
տեւ հինգ հարիւր տարիներէ ի վեր չարափա-
ռութեամբ կամ (անգիտութեամբ) վրդովուած
խաղաղութիւնը, բաժնուած կարծեաց միու-
թիւնը, և այս պատճառաւ ցրտասառն եղած
սէրը Ազգին մէջ նորանոր արծարծելու, հաս-
տատելու, և անբայքայելի կերպերով յարստե-
լելու՝ դարձեալ կրօնքը ըստ Հայաստանեայց
անխալ զաւանութեամբ յարգելու, Ազգին
ամբողջութիւնը պահելու, վերջապէս՝ բարո-
յապէս մեռեալ Ազգը կենդանացնելու նպա-
տակաւ՝ Ազգին ընդհանրութիւնը ժամանակէ
ի վեր խանդակաթ բաղձանքով ու ջերմեռանդ
իղձով ճար մը, հնարք մը կը բնորոշէին ու կը խորհ-
րէին։ Մեն ժամանակ անոր անցեալէն սկսուած
այս փարսներ ընթացքը, և անով կրամ մեծամեծ
վնասներուն հայելով, ներկայիւ բոլորովին վնաս-
ուելուն կարելի եղած երկիւղալից վտանգը նշմա-
րելով՝ միակերպ բողոքներով, դանդառներով կը
պաղտոտէին Ազգին բարեսէր, կրօնասէր և Ազ-
գասէր հոգւոր և Մարմնաւոր զխառնրացը դէմ։
Եւ ահա առիկ նոյն օրը այս բաղձանքին ու
պաղտոտանքին կերպով մը կատարուած, ըլլալը
տեսնելովն ի հարկէ պիտի հետեւին այն բանե-
րուն՝ որոնք պիտի ըլլան իրենց բնութեան յար-
մար ու բաղձանացը համեմատ։ Եսոր համար,
որ վայրկեանէն որ հեռացան այն տեղէն, նոյն
վայրկեանէն սկսեալ իրենց սրտին մէջ սայլտադայ
արդիւնաւոր յոյսերը ունեցան, այսինքն՝ — ա-
հա Սահմանադրութիւն մը՝ որ պիտի ջնջէ աղ-
գին մէջէն բոլոր անիրաւութիւններն (եթէ յար-
կ և նման ի գործ դրուի) ու անիրաւութեանց
պատճառները, ու փոխարէն պիտի արմատացը-
նէ արդարութիւնն ու արդարութեան հիմերը։
Սահմանադրութիւն մը՝ որ աղքէ բարոյապէս
գերութենէ աղտոտելով մեծ, փոքր, հարուստ,
աղքատ, Եկեղեցական և աշխարհական հաւա-
սարարէս ամենուն ալ միւս նոյն կերպով ազա-

կիրքերը շարժելով, առանց յաջ եւ յանձնակ հայելու կողմ գլուխայն այնպիսի անարգ ճամբաներուն հետեւելու ստիպուած ըլլային: Երեւնաւ կազմին այլ եւ այլ խօսքերուն ու դատողութիւններուն հայելու ըլլամբ, Հայերը այն կերպ սոսկալի յանցաւոր համարուած են, որ ոչ քեւնքան նախատանայ ու անարգութեանց՝ այլ եւ զանոնք աշխարհի վրայէն ջնջելու, ու (երեւելի ըլլար) օրուան մը մէջ անուանին անգամ անհետանալու արժանի սեպուած ըլլալու, եին: Եւ, ամառն քեզ Հայոց ազգ, Եղեւ քեզ մարդկանց Նախահայրը...:

Մինչեւ, աստ հազիւ քեւնքան խօսքերը բերանս՝ ձեռքերս դողալով մը կը գրէի, ալ հոս չի կրնալով համբերել, լեցուած աշուրներով՝ ծանրացած լեզուով ու երան սրտով մը սկսեալ հառաչելով ըսել քեւնքան իմ սիրելի Հայս, իմ անմեղ Ազգս: Ընդ է եղեր քու ամենամեծ եւ աններելի յանցանքներդ, որ ամեն կողմէ (բարոյապէս) ջարաջար կը նախատեսին, կ'անարգուին ու կը հալածուին...:

Ձեռնական ջեղման արդեօք այնքան անբժշկելի վերքերդ գոր կրեցիր, երբ բազաւորական փառքերդ գրկուած, անամար արդիւնքներդ մոռացութեան մէջ քողուած, երբեմն բոլոր աշխարհի առջեւ իբրեւ Սինքլիքորի սերունդ մը համարուած ես:

«Բաւական ջեղման արդեօք զգացած ցաւերդ, երբ քու ունեցած Նիկիական ուղիդ հաւատարմ չի ճանչցուելով՝ իբրեւ Եւսիքական կամ Յանսեմեան հերետիկոս կոչուած ես:

Ձեռնական ջեղման, (‘‘ ‘) ջեղման արդեօք սա վիճակիդ մէջ անգամ ներքին՝ բայց այժմ արտաքին բշտամեաց քեղադրութիւններուն պատճառաւ քաշած կերպ կերպ նեղութիւններդ. երբ քու արդար եւ իրաւացի ճայներդ կամ ճայնիդ արձագանքները չի լսուելովն կամ բանի տեղ չի դրուելով, իբրեւ աւազակներու ձեռք ինկած, ամեն կողմէ մերկուած, վիրաց հարուածներ ընդունած, գրեթէ կիսամահ եղած ու ճամբու վրայ ձգուած այր մի՛ ոչ Բահման եւ ոչ Ղեւտացի քեզի օգնել կը կամին, այլ առաւել պարսնա...: Բայց, հար է այն Սամարացին, այն գրած ու ողորմած ճանապարհորդը, որ տեսներ քու անտանելի վերքերդ, ու պետք եղած դարմանները ըրած, յանձնէր գրեզ այնպիսի Պանդոկապետի մը՝ որ քու վերքերուդ կատարելապէս բժշկուելուն հոգ տանէր:

Ձեւ... սակայն ինչ կ'ըսեմ ես, ու ինչ կը բարբառեմ...: Ինքզինքիդ կեղծ հանձն իմ եւ մի այլայլիք: Ի՞նչ, մի քեւնքան օրս կարօտեալ ազգերնիս օտար Բահմաններու, այլազգ Ղեւտացիներու օգնութեանը, երբ փոխարէն Սամարացուն՝ ունիմք մեզի իրօք գրած, ստուգիւ ողորմած Օսմանեան Կայսերութիւն մը, որ ամենայն կերպիւ պատրաստ է գրաւու ու ողորմելու եւ մեր ամեն կերպ իրաւացի ճայներուն ուկնդիր ըլլալու, ինչպէս բազում անգամ եղած է:

Ձեւեմն գորացիր եւ քաջ լեր հ տառապեալ անձն իմ, եւ յայտնապէս դիր անոր առջին՝ Ազգիդ վրայ յանցանք կամ անիրաւութիւն սեպուած բաները, եւ միանգամայն տարածէ քու արդար իրաւունքներդ ու անմեղութիւնդ անոր դիմաց, որով գտնես բազում գրութիւն, ու տեսնես արդարութիւն...»:

Երբ այս խօսքերս մտախորհութեամբ մը կ'արտասանէի, առանց ուշ դնելու քեւնքան քովս կեցեր ըսածներուս մտադրութիւն կ'ընէ. մեկէն գլուխս ճախ կողմս դարձուցած նայիմ որ՝ նորանեւ զգեստներ հագուած պնասեր ու անձանօք մարդ մը կեցած, ժպիտ նայուածքով մը՝ տաճկական ձեւերով գիւ կը բարեւէ: Իւր մարդավայել շարժմանը համեմատ՝ պետք եղած յարգութիւնները ընելէս վերջը՝ քաղաքավար կերպով մը հարցուցի քեւնքան իմ ես, կամ ինչ կ'ուզես:

Պատասխանեց անձանօք հիւրը մեղմ ճայնով մը. «Ներքեցեք ինն ձով Խմբագիր. կը նայիմ որ ինքն իրենց ճախազանց գայրացեալ կը խօսին սա վայրկեանս, եւ քեւնքան այսքան»: Ըսի. կ'երեւի քեւնքան բաւական ատեն է որ հոս եկած, ըսածներուս ուկնդիր եղած, ու հիմայ ալ բացառութիւն կ'ուզես իմ գայրացութեանս վրայ:

«Այն պարուն»:

Խիստ բարի Աղա, ուրեմն բացէ 'ի բաց ըսեմ քեզի իմ գայրանայուս գլխաւոր պատճառը. այսինքն (ստոյգ տեղերէ իմացած) «Այսուհետեւ Հայերը գրութիւն ու պաշտպանութիւն պիտի չի գտնեն» եղեր, տեսնիր մի հիմայ եղած բանը:

«Ինչո՞ւ համար»:

Վասն զի յանցաւոր են:

«Եւ ինչ է եղեր գլխաւոր յանցանքնին»:

Չեմ կրնար ըսեր:

«Ի՞նչ պատճառաւ»:

Պատճառ մատնաւ մի փնտրուէր, վերջապէս յանցաւոր են եւ մահու արժանի:

զին կը ցրուին . . . կամ ցրուելու կամք ունին . . . ալ թողու՞մք զանայն և զանկրին . . .

Եւ արդ՝ (ըստ երեւոյթին հայելով), եթէ այս կերպով Միաբանութիւնը բոլորովին չէ նե ալ, չորրորդ մասին երեքը, և այն ալ Անքին օգտակարներէն եղած՝ ցրուելու ըլլան նե՝ Երուսաղեմայ Սուրբ Եթողիմ վրայ բացարձակ տիրապետող Ս. Պատրիարքներն աւերակաց վրայ պիտի թաղաւորեն, կամ թէ՛ . . .

Ո՛հ, ցաւալի՛ երեւոյթ, խղճալի՛ Տեսարան . . . Ի՛նչ կը խօսի Երեւելանը . . .

Ի՛նչ պիտի խօսի կը խօսի հաւատարիմ աղբիւրներէ ստուգած՝ ու ակնմշտով լրածը, կը խօսի ամեն կերպով ապահովուած՝ և ի սէր ճշմարտութեան դիտցածը . վերջապէս ազատաբար կը խօսի՝ այս լրածները ու դիտցածները ի հիմանց ստուգելու համար՝ օրերով, շաբաթներով, ամիսներով՝ ձեռք շոշափածը ու աչք տեսածը, որոնք երեք տարիէ ի վեր իւր ազգասէր ու կրօնասէր սրտին վրայ լեռ մը ձեւացած էր ուստի թող որ խօսի . . . Եւ պէտք է որ խօսիմ, վասն զի աղէկ դիտեմ յիշեալ Անքին վիճակը, ըստ որում երեք տարի առաջ հոն գտնուելովս՝ ըսածներուս ճշմարտութեանը իսկ և իսկ վերահասու եղած եմ .

Երգ անոնց վրայ մանրամասն և ընդարձակ տեղեկութիւններ տալը ուրիշ և յարմար ատենի թողով, (ան ալ եթէ հարկը պահանջէ), առ այժմ խօսքերս համառօտելով՝ համարձակ այսքանը ըսեմք թէ նախ՝ Ս. Եթողիմ մէջ աւարտարունէ ի վեր կանոնաւոր կառավարութիւն չի կայ, ինչպէս մեր տեսած ու լրած արդի վիճակէն յայտնի կիմացուի . Երկրորդ՝ այժմեան յարատեւած իշխանութիւնը բացարձակ և անկախ ըլլալով՝ բարենայտալ խորհուրդ մը յառաջ չերթար, և չէ գացեր, և չի կրնար ալ ըլլալ որ երթայ . ուրեմն ասոր դարման . . .

Ասոր դարման մը կրնայ ընել Եղգային նորահաստատ Բնդհանուր մեծ ժողովը իւր իմաստուն խորհրդովը, եթէ անգամ մը իւր ուշադրութիւնը այն կողմը դարձնելու բարեհաճի .

Իսկ մենք մեր տեսածներէն չափելով, ու անոնց վրայ խորհելով՝ բոլոր այն անկարգութեանց շտապաւ վերնայուն, ու փոխանակ բարեկարգութեանց արմատանայուն ամենամեծ յոյսը անսխալապէս հոն մշտնջենական կերպով Գիշերօթիկ վարժարանի մը հաստատուիլը, արդէն հաստատուած Ս. Երծանութեան Թանգարանի պայծառութիւնը, և Տպարանին անընդհատ գործադրուիլը համարած եմք . Եւ ասոնց հաս-

տատութիւնը, յարատեւութիւնն ու դարգացումը մի միայն Երուսաղեմայ Անքին մէջ՝ Ս. Պատրիարքի Նախագահութեամբն ու միաբան Արդապետաց ընդհանուր անդամակցութեամբը կապմունք ժողովէ մը կախում ունենայուն անտարակոյս ըլլալով՝ թէ այս և թէ վերոյիշեալ գործերը իւր հաստատութիւնները գտնելովը՝ ահա այն ատեն կ'ապահովուինք որ (առանց կործանելու) Երուսաղեմի Սուրբ Յակովբայ Անքն ու Երաքելական Սուրբ Եթողիմ, Եղգին առաջին փառքն ու պարծանքը ըլլալու կերպ յաջող և յառաջադէմ վիճակի մը մէջ կրնայ մտնել . . . (Այս անգամ այսպիսի) :

ՍԷՐ

ՈՒՍՈՒՄՆ շՆԳԵՏԱՍԱՆՈՐԵԱՅ

Այս անուամբ պարբերական քառածայ թերթ մը ի լոյս ելաւ այս օրերս, Արգոյ Ա. Ճէվահիրեանի աշխատասիրութեամբը . Հարկ չի կայ մեզ ըսել թէ՛ այս հրատարակութիւնը որքան օգտակար է նոր տեսակ դրաւոր ծառայութիւններ պիտի նուիրէ Հայ հասարակութեան, և անոր մէջ ամիոփում եւ ամիոփուելիք նիւթերուն ընտրութիւնն ու ուրիշ յատկութիւնները՝ ինչչափ տպաւորութիւններ պիտի ընէ աղգին ուսումնասէր մասին մտքերուն :

Ինչպէս Արգոյ Հեղինակը իւր Յառաջաբանին մէջ խոստացած է ըսելով թէ, «Մեր (գրութիւնը) նիւթի ընտրութեան կողմանէ և ուրիշ յատկութիւններով տարբեր կնիք կամ նկարագիր (քարաքիթէր) մը պիտի ունենայ» . Եւ կը յաւելու «Մեզի համար սրբազան պարտք մը համարեցանք նոր տեսակ մը դրաւոր ծառայութիւն նուիրել սիրելի աղցկերուս» : Ահա Սէրին իւր կողմէն ըրած խոստումները, և ի հարկէ յուսամք թէ աղգին կողմէն ալ ջերմ համակրութեամբ ընդունուելով, այսինքն ձեռնուուութեամբ օգնելով աւոր՝ Նորին Սրապարքին ունեցած աղղափրական և շահաւէտ նպատակին հասցընելուն, ու ըրած խոստումները անընդհատ կատարելուն քաջաւերութիւն մը սուած կըլլան :

Կը հրատարակուի ամսոյն 8ին և 22ին Ստորագրութեան տեղերն են Պօլիս Մէքանը Պ. Յ. Մարգարեանի դրատունը, և Գըզլար աղասի խանը թիւ 5 սենեակը :

ՎԵՐՋՆԱԿԱՆ ԽՐԱՏ ՄԸ ԻՆՔՆԱՆԱԿԱՆ ՄԱՐԴՈՅՆ

Ա. Ի՛նչ որ կամենաս ըրել գործէ, կամք քո է . Ի՛նչ որ կ'ուզես ըսել, խօսել, լեզուդ բազդ է . և Ի՛նչ որ խելքդ գայ դրէ, հրատարակէ, ձեռագրդ տէրն է : Բայց նայէ որ անոնցմով կըրօնքդ, Ազգդ, Անձդ, և Օրքներդ շարաշար չի քնատես, կամ քնատեսելուն առիթ չըլլաս . . . Բ. Եթէ աչքդ չի տեսներ ակնոց գործածէ . Եթէ ականջդ ներք չի լսեր՝ պարանոցէդ ի վար չէկոր (պօրու) մը կախէ . Եթէ խելքդ չի զօրեր՝ խելացիի մը հետ խորհրդակցից եղեր . և Եթէ լեզուդ չի կենար՝ չուտով սանձահարէ : Ասն զի Մարմնոյ ամեն մէկ անդամաց տկարու-

Խմբագիր-Տնօրէն Մ. Գ. ՏԵՅԻՐՄԵՆՃԵԱՆ

ՏՊԱԳՐՈՒԹԻՒՆ Ռ. Յ. ՔԻՒՐԲՃԵԱՆ ԿՈՍՏԱՆԴՆՈՒՊՈԼԻՍ, ՖԵՏԱՄԱՀԼԱՐ